

Зміст

Культура	1
Мистецтво	1
Види мистецтва	2
Література як вид мистецтва	2
Роди літератури (епос, лірика, драма), їхні характерні ознаки	3
Літературний процес, основні літературні епохи, напрями	4
Історико-літературні епохи	5
Періодизація української літератури	6

Культура

Культура — це сукупність матеріальних та духовних цінностей, що створені людством упродовж його історії; історично набутий набір правил усередині соціуму для його збереження та гармонізації. Поняття культура об'єднує науку (включно з технологією), освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд.

Мистецтво

Мистецтво — це вид духовного освоєння дійсності людиною, що має на меті формування й розвиток її здатності творчо перетворювати довкілля і саму себе за законами краси.

З мистецтвом тісно пов'язане **поняття катарсис**. Вперше використав цей термін Аристотель для позначення певного естетичного переживання, яке «прояснює» моральне почуття. Просвітляючи й підносячи, воно захоплює людину цілком і впливає універсально, даючи поживу розуму, почуттю та волі.

Якщо ви плакали, співчуваючи героям книги чи кінофільму, щиро раділи за своїх улюбленців, переживали обурення або прагнення змінити цей світ на краще,— ви відчували на собі силу мистецтва. Якщо у вашому житті є книги, фільми, картини, музичні твори, про які можна сказати: «Вони дійсно вплинули на моє життя»,— ви зазнали катарсису.

— Відомий німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель колись сказав: «Справжні безсмертні твори мистецтва залишаються доступними і дарують насолоду всім часам і народам». Що ж таке мистецтво і чому воно здатне принести велику насолоду людям?

Види мистецтва

Мистецтво за способом відображення життя умовно поділяють на три типи. До першого належать так звані **просторові види мистецтва**, до яких зараховують живопис, скульптуру та архітектуру.

Другий тип — це **часові мистецтва**, до яких належать музика, співи, танець, пантоміма і література. На відміну від статичної форми зображення, характерної для просторових мистецтв, часові мистецтва подають свій предмет у русі, у динамічному його розвитку, що відбувається протягом певного часу.

Третій тип — це так зване **синтетичне мистецтво**, яке поєднує елементи як просторових, так і часових мистецтв. Форма зображення в **театрі й кіно** реалізується як у просторі, так і в часі.

Види мистецтва за способом відображення життя

<i>Просторові</i>	<i>Часові</i>	<i>Синтетичні</i>
Архітектура, Скульптура, Живопис	Література, Музика, Танці, Пантоміма	Театр, Кіно

Види мистецтва відрізняються не лише способом відображення життя, а й тим матеріалом, в якому постають їхні твори і яким вони користуються для мистецького його відтворення.

Види мистецтва за матеріалом творів

Література	Музика	Живопис	Скульптура	Архітектура	Танці	Пантоміма
<i>мистецтво слова</i>	<i>мистецтво звуків</i>	<i>мистецтво фарб</i>	<i>мистецтво каменю</i>	<i>мистецтво форм</i>	<i>мистецтво рухів</i>	<i>мистецтво міміки та жестів</i>

Засобами слова можна відтворювати зображуване майже кожним видом мистецтва. Так, поезія прийомами своєї звукової організації наближається до музики. Прозаїчні словесні образи можуть давати ілюзію пластичного зображення і т. д. Крім того, слово — єдиний з матеріалів мистецтва, що дає змогу зображувати людську мову.

Література як вид мистецтва

Література (лат. *literatura* — написане, від *litera* — буква, літера) — сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства; різновид мистецтва — мистецтво слова, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність; результат творчого процесу автора, зафіксований у відповідному тексті за допомогою літер. Сам **термін література** почав широко використовуватись у XVIII столітті у зв'язку з активним розвитком книгодрукування.

Відрізняють літературу технічну, наукову, довідкову та художню, призначену спеціально для задоволення пізнавальних, інтелектуальних та естетичних потреб.

Щоб з усієї маси літературної продукції виділити твори, що мали мистецьку вартість, почали вживати термін «художня література» (естетично вартісна література). Саме **поняття «художня література» з'явилося у XX столітті.** У попередні часи для позначення творів, що мали мистецьку вартість, а не були простим засобом спілкування чи передачі думок, часто користувалися поняттям «поезія», хоча вони й не мали віршової форми.

Сьогодні словесні твори, що мають мистецьку вартість, переважно називають **художньою літературою** (цей термін має також значення оцінки рівня майстерності, довершеності).

Функції художньої літератури

- пізнавальна (дає відомості про світ, людину, культуру, природу);
- виховна (формує особистість читача, його культуру);
- розвиваюча (розвиває увагу, пам'ять, мислення);
- світоглядна (формує світогляд читача);
- комунікативна (розвиває мовлення, формує його культуру);
- гедоністична (художня література несе насолоду);
- естетична (розвиває естетичний смак, несе уявлення про прекрасне);
- культуртрегерська (художня література сконденсовує в собі духовний набуток людства і передає його від покоління до покоління).

Поняття всесвітньої літератури було сформульовано **Й.-В. Гете в 1827 р.** Він наголошував на тому, що за нових історичних обставин народи вступають у тісний взаємний обмін і відбувається взаємопроникнення культур, а час національної обмеженості йде в минуле.

• У сучасному літературознавстві **всесвітньою (світовою) літературою** називають сукупність літератур усіх народів світу від давнини до сьогодення.

Література кожного народу має свою національну і художню своєрідність, але вона сприймає досягнення літератур інших країн у взаємодії з ними, запозичуючи окремі елементи (факти, ідеї, поетичні форми).

Світова література складається з великої кількості національних літератур, які взаємодіють і взаємозбагачують одна одну.

Національна література – це художня література певного народу, яка має свою історію й традиції, що формуються на основі побуту, звичок, соціально-економічних та територіально-географічних особливостей.

Ознаки національної літератури:

- опис національних особливостей зовнішності, одягу, предметів побуту, рослин, тварин, місцевості;
- згадки про події національної історії, традиції, звичаї, образи;
- звертання;
- назви соціальних станів, професій, посад, чинів, мір ваги та довжини, грошей, які не перекладаються;
- специфічні прислів'я, приказки, фразеологізми.

Роди літератури (епос, лірика, драма), їхні характерні ознаки

Всі літературні твори можна віднести до одного з трьох родів: епосу, лірики чи драми. Зустрічається також **суміжний рід – ліро-епічні твори**, але це є поєднанням двох перших – епосу та лірики. Літературні роди різняться структурою написання та приналежністю твору.

Епос	Лірика	Ліро-епічний рід	Драма (дія)
<i>авторська розповідь про події зовнішнього світу (прозова мова)</i>	<i>розкриває внутрішній світ героя, його почуття, переживання (віршована мова)</i>	<i>поєднує ознаки лірики і епосу (внутрішній світ + сюжет)</i>	<i>призначена для постановки на сцені. Характери героїв розкриваються через монологи та діалоги</i>
міф, казка, легенда, притча, оповідання, новела, повість, роман	пісня, вірш, ода, гімн, елегія, хоку, танка, катрен, сонет (за тематикою: патріотична, громадянська, пейзажна, філософська, любовна)	загадки, приказки, прислів'я, байка, балада, поема, історична пісня, дума	комедія, трагедія, драма як жанр, водевіль

Рід літератури — це частина творів літератури (у тому числі й усної народної творчості, або фольклору), для яких спільною є специфіка зображуваного в них життя й характер його подання в словесному матеріалі.

Епос (від грец. epos — слово, розповідь) — один із трьох основних родів художньої літератури (нарівні із лірикою й драмою), який об'єднує твори, орієнтовані на зображення зовнішнього світу, розповідь про людей (персонажі, герої) і події від третьої особи й найчастіше репрезентовані прозою.

Лірика (від грец. lyra — струнний музичний інструмент, під акомпанемент якого в Стародавній Греції виконували пісні й вірші) — один із трьох основних літературних родів, у якому життя відображається через передання почуттів, думок, переживань людини (ліричний герой) за певних обставин, під впливом певних подій. Специфікою лірики є те, що в ній з особливою виразністю

виявляється емоційне ставлення автора (або ліричного героя) до об'єкта зображення й сюжет фактично відсутній. Вести мову про сюжет, подієвість у ліриці можна лише з огляду на певний розвиток почуттів, про які йдеться у творі.

Драма (від грец. drama — дія) — один із трьох основних літературних родів, який об'єднує твори, що змальовують світ у формі дії, яка розгортається через діалоги і монологи дійових осіб. Драматичні твори здебільшого призначені для сценічного втілення.

Літературний процес, основні літературні епохи, напрями

Література як вид мистецтва не може існувати поза історичними епохами, поза подіями та ідеями, що визначали шляхи людства. Кожна історико-літературна доба має свої особливості світобачення, свої теми, ідеї, проблеми, які є відображенням змін життя усього суспільства.

Літературним процесом називають історичне існування, функціонування та поступальний розвиток літератури протягом як певної доби, так і всієї історії нації, країни, регіону, всього світу.

Термін «літературознавчий процес» виник у 20–30-х рр. ХХ ст.

Відповідно до європейської традиції встановлення історичних епох та типів культури зазвичай розглядають такі **етапи розвитку літератури**

Стародавня література (VIII ст. до н. е. — V ст. н. е.). Одним із перших літературних творів вважають шумерський епос про Гільгамеша. Підвалини європейської літератури заклала література антична, якою прийнято називати літературу Стародавньої Греції та Риму. В античній літературі сформувалися основні жанри європейської літератури в їхніх архаїчних формах та основи науки про літературу.

Середньовічна література (IV—XV ст.). Цей період в історії літератури обумовлено традиціями народної творчості, культурним впливом античного світу та християнством. Своєї кульмінації середньовічне мистецтво досягло в XII—XIII ст. (лицарська література, героїчний епос).

Література епохи Відродження (XIV—XVI ст.). Другу назву епохи — Ренесанс — запропонував у XVI ст. італійський історик мистецтва Дж. Вазарі, бажаючи підкреслити повернення образотворчого мистецтва тієї доби до античних канонів. Початок літератури Відродження традиційно ведуть від творчості Данте. У цей час розквіту досягло драматичне мистецтво (Шекспір, школа Лопе де Веги), з'являються гуманістичні утопії (Томас Мор, Томазо Кампанелла), гостра сатира («Гаргантюа та Пантагрюель» Рабле).

Література епохи Просвітництва (др. пол. XVII — XVIII ст.). Для цього періоду характерна віра у прогрес та всемогутність людського розуму. Просвітителі вірили, що саме за допомогою розуму можна буде досягти абсолютного знання про людину та природу («Мандрі Гуллівера» Джонатана Свіфта, «Робінзон Крузо» Даніеля Дефо).

Література XIX ст. Література цього періоду розвивалася за двома художньо-стильовими напрямими — романтичним та реалістичним. **Романтизм** став реакцією на просвітницький реалізм та класицизм. Романтичній літературі притаманні мотив самотності, конфлікт між героєм та навколишньою дійсністю (Дж. Байрон, М. Шеллі, Г. Гейне, А. М. Стендаль) інтерес до містики (М. Шеллі, Е. Т. А. Гофман), фольклору (брати Грімм), простої людини (В. Гюго), далеких країн (Дж. Байрон, Ф. Купер).

Реалізм XIX ст. прийнято називати критичним, оскільки його світовідчуття, як і у романтиків, базувалося на неприйнятті буржуазного суспільства. Важливим елементом реалізму є всебічний неупереджений опис внутрішнього світу героїв. Типовими письменниками реалізму є О. Бальзак, Ч. Діккенс, Л. Толстой та інші.

Література модернізму (помежів'я XIX — перша пол. ХХ ст.). Тематично пов'язаний з індустріалізацією, урбанізацією, відтворенням жахів Першої світової війни.

Література постмодернізму (др. пол. ХХ ст.- поч. ХХ ст.). Основними ознаками літератури постмодернізму називають гіпертекст, коли порядок прочитання диктує не автор, а вибирає сам читач, інтертекстуальність, що характеризується алюзіями на інші твори, а іноді й свідомим запозиченням, відсутність сюжетної розв'язки або наявність кількох альтернативних розв'язок, змішання стилів, іронія, гра і чорний гумор.

Історико-літературні епохи

№	Епохи	Художній стиль, напрям	Жанри	Представники
1.	Давні цивілізації 4 тис. до Р.Х. - 9 ст. до Р.Х.		Міфи, фольклорні жанри	
2.	Античність 8 ст. до Р.Х.- 5 ст. після Р.Х.	Антична література (давньогрецька та давньоримська)	Комедія, трагедія, поема, ода, елегія	Гомер, Есхіл, Софокл, Вергілій
3.	Середньовіччя 5 ст. після Р.Х. - кн. 15 ст. поч. 16 ст.	Середньовіччя	Героїчний епос, пісні, балади	«Пісня про Нібелунгів», «Пісня про Роланда», «Пісня про мого Сіда», «Слово о полку Ігоревім», Данте, Війон, лірика трубадурів, вагантів
4.	Відродження 14-16 ст.	Ренесанс	Сонети, комедії, трагедії	Шекспір, Сервантес, Петрарка, Боккаччо
5.	Новий час 17 ст.	Бароко	Епіграми, панегірики, поеми, трагедії, комедії, драми	Кальдерон, Джонн Донн, Луїс де Гонгора-і-Арготе
6.	Просвітництво 18 ст.	Просвітництво Класицизм Сентименталізм	Просвітницький і пригодницький роман, сентиментальна повість, трагедія, комедія	Вольтер, Мольєр, Гете
7.	19 ст.	Романтизм Реалізм Натуралізм	Лірика, ліро-епічні поеми, романи, повісті, оповідання, романи, драми	Байрон, Гейне, Міцкевич, Пушкін, Лермонтов, Гоголь, Стендаль, Бальзак, Діккенс, Достоевський, Толстой, Чехов, Золя
8.	Кн. 19 ст-20 ст.	Модернізм (Течії: символізм, імпресіонізм, неоромантизм, неореалізм, неокласицизм, акмеїзм, імажизм, екзистенціалізм) Авангардизм (Течії: футуризм, сюрреалізм, експресіонізм, кубізм, абстракціонізм, дадаїзм, абсурдизм)	Усі жанрові форми	Верлен, Рембо, Кафка, Джойс, Пруст, Аполлінер, Рільке, Камю, Хемінгуей, Маркес
9.	Кн.20-поч.21 ст.	Постмодернізм	Усі жанрові форми	Коельо, Зюскінд, Павич, У.Еко

Літературний напрям — це конкретно-історичне втілення художнього методу, що проявляє себе в ідейно-естетичній спільності групи письменників у певний період часу. У межах одного літературного періоду може бути кілька літературних напрямів, наприклад у Просвітництві — класицизм, рококо, сентименталізм. Назва домінантного (провідного) напрямку нерідко стає назвою

цілого періоду, а його часові межі — межами періоду (бароко, романтизм, модернізм). Літературні напрями можуть мати складові частини. Ці розгалуження напрямів називають *течіями, або школами*.

Періодизація української літератури

1. Давня література (XI — перша половина XVIII ст.).
2. Нова українська література (друга половина XVIII — початок XIX ст.).
3. Література другої половини XIX — початку XX ст.
4. Література XX — початку XXI ст.

Естетичну періодизацію запропонував Дмитро Чижевський у своїй «Історії української літератури»:

1. Доба монументального стилю — 11 ст.
2. Доба орнаментального стилю — 12-13 ст.
3. Переходова доба — 14-15 ст.
4. Ренесанс та Реформація — кінець 16 ст.
5. Бароко — 17-18 ст.
6. Класицизм — кінець 18 ст. — 40 роки 19 ст.
7. Романтика — кінець 20-х років — початок 60-х років 19 ст.
8. Реалізм — від 60-х років 19 ст.
9. Символізм — початок 20 ст.

Джерела

Дишлюк Ю.М. Зарубіжна література 8 клас. Розгорнуте планування уроків за програмою 2001 р. — К.:Ленвіт, 2002. — 144 с.

Куцінко О. Г. Зарубіжна література. 8 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. — 144 с.

Мілянська Н.Р. Зарубіжна література: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. — Тернопіль : Астон, 2016. — 318 с.

Паращич В. В. Усі уроки зарубіжної літератури. 8 клас. I семестр. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. — 254 с.

Чередник Л. А. Світова література. 8 клас: Авторські уроки. — Х.: Веста, 2011.— 224 с.